

MUKAYESELİ EDEBİYAT VE MUKAYESELİ FOLKLOR ÇALIŞMALARI ÜZERİNE GÖRÜŞLER

Some Aspect of Comparative Literature and Folklore Studies

*Fikret TÜRKMEN**

Özet

Mukayeseli edebiyat ve folklor çalışmaları, dünyada ve Türkiye’de orta çağdan beri adı konmamış bir şekilde yapıla gelmiştir. Ancak sistematik olarak 19. yy’ın sonlarında ortaya çıkmış daha sonra da hızlı bir gelişme göstermiştir.

Dünyadaki bu çalışmaların edebiyat alanından folklor alanına geçişi de 19. yy’ın başlarında olmuş, Grimm Kardeşlerin mitolojik teorii oluşturmasından sonra bu alanda da önemli çalışmalar yapılmıştır. Özellikle Fin ekolü dediğimiz Tarih-Coğrafya teorisi bu konuda bütün dünyada ilgiyle takip edilmiş ve bütün eski milletler bu metodu kullanmıştır. Günümüz folklor araştırmalarında başta S. Thompson olmak üzere bilim adamları çalışmalar yapmaktadırlar. Aynı şekilde Türkiye’de de yabancı ve yerli bilim adamları folklorun çeşitli konuları üzerinde çalışmış ve çalışmaya devam etmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Folklor, Karşılaştırmalı edebiyat, Tarihî-Coğrafi Yöntem

Abstract

Comparative literature and folklore studies were being done without denominating around world and also around Turkey. However these studies appeared in a systematical way on the end of 19th century and whereupon developed very quickly.

These studies, which were done around the world, transgressed on the beginning of 19th century from literature to folklor; there has been achieved a lot of work, after the brothers Grimm had developed mythological theory. Particularly Historical – Geographical theory, named also as Finn school, has been followed with great attention in studies of these topics around the world and all the deep seated nations used this theory. In the folklore studies work nowadays many scientists, among them especially S Thompson. In Turkey also worked and still are working many foreign and local scientists on different folklore topics.

Key Words: Folklore, Comparative literature, Historical – Geographical Method

“Edebiyat” nedir sorusu, basit gibi görünmesine rağmen, cevabı verilemeyen son derece karmaşık bir sorudur. Mesela, edebiyat, basılmış olan her şeydir dendiğinde, XI. yüzyıldaki henüz basılmamış yazma eseri veya henüz yazıya geçirilmemiş sözlü kültürdeki bir eseri nereye koyacağız soruları karşımıza dikilir. Aynı şekilde; “Ortaçağ’da gezginlerin yol güzergâhları” konusundaki bir eser, edebiyata girecek midir sorusu akla gelir.

Edebiyatı tanımlayanlardan bazıları da, onu büyük kitaplarla, konusuna bakmaksızın “edebî, şekil ve ifade yönünden dikkate değer” kitaplarla sınırlandırmaktadır.¹

Bu ve benzeri tariflerin hepsi doğrudur, ancak her tanımda bir eksiklik, açıklanması ve tamamlanması gereken bir yön kalmaktadır. Bu yüzden edebiyat teriminin, hayal gücünü esas alan bir tarifile sınırlarsak bile bir başka eksik terimi ortaya çıkarmış oluruz. “Literatür” terimindeki, litera “harf” sözü, onun yazılı ve basılı eserleri kastettiği anlamını vermektedir. Ancak sözlü edebiyatı içine almayan böyle bir terim de elbette eksik olacaktır. Folklor terimi için de aynı sıkıntılar söz konusudur. Bu yüzden

* Prof. Dr., Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Müdürü.

¹ R. Wellek ve A. Warren, **Edebiyat Biliminin Temelleri**, Çev. A. Edip Uysal, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1983, s. 9.

folklor tarif edilirken, edebiyatta olduğu gibi, tariften çok tavsif yapılmaktadır. Bu zorluktan dolayı folklorun tarifi hakkında kitap bile yazılmıştır.

Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi de aynı sıkıntıların yaşandığı genç bir dal olarak karşımızda durmaktadır. “Mukayeseli Edebiyat”,² “Karşılaştırmalı Edebiyat”, “Literature Comparee”³ gibi terimlerle karşılanmaya çalışılan bu alan, aslında edebiyat biliminin bir dalıdır.

“Edebiyat Bilimi” teriminin tarihçesi üzerinde duran Rene Wellek ve Austin Warren terimin 19. yüzyılın sonlarında ortaya çıktığını, inceleme ve araştırmalarda zorluklar yaratan bir terim olduğunu belirtirler. Hatta daha da ileri giderek, alanda akademik başarının az olmasının ya da beklenenin altında kalmasının sebebi olarak bu terimi gösterirler.⁴

Terim ilk önce, Fransa'da Villemain Cuvier'in “Anatomie Comparee” (1800)sine benzeterek “Litterature Comparee” olarak kullanılmıştır (1829). İngiltere'de 1848'de Matthew Arnold tarafından aynı amaç ve anlamda kullanılmış, ancak bu anlamlar da hiçbir zaman bugün kastedilen karşılaştırma anlamı bulunmamıştır.

Terim bugüne kadar üç anlamda kullanılmıştır. Bunlardan üçü de sözlü edebiyat incelemesi, özellikle de halk masallarında temaların hem birbirleri arasındaki geçişleri hem de yüksek ve sanatkârâne edebiyatı nasıl ve ne zaman etkilediğinin incelenmesi şeklinde anlaşılmıştır. Özellikle halk bilimine (folklor), yani bütün halk yaratmalarını (sanatları kadar, giyim kuşamını, adetlerini, halk edebiyatını) inceleyen, fazla estetik kaygısı olmayan alana bırakılabilir düşüncesi hakim olmuştur. Ancak unutulmamalıdır ki sözlü edebiyat incelemeleri de edebiyat biliminin vazgeçilmez ve tamamlayıcı bir koludur. Sözlü ve yazılı edebiyat arasında sürekli bir geçiş ve etkileşim vardır. Bazı görüşlerde sözlü edebiyat, geçmişte de içine alan bir edebiyattır. Üstelik dil bu edebiyatı da derinden etkilemiştir.

Son zamanlara kadar halk bilimciler, motifler, şekiller ve anlatım vasıtaları incelemesine, türlerin morfolojisine, masal ve hikâye anlatıcıları ve dinleyicilerine (performans metodu) ağırlık vermiş ve incelemelerin genel edebiyat incelemeleriyle sıkı bir bütünleşmesi yolunu aramışlardır. Daha ziyade Slav ve Baltık ülkelerinde rağbet gören bu görüşte, sözlü edebiyatın yazılı edebiyatla hiçbir zaman ilişkisini kesmediğini ileri sürmüşlerdir. Sürekli değişim içinde olan, sözlü geleneğin canlı olduğu ülkelerde veya bir ülke içindeki bölgelerde “karşılaştırmalı edebiyat” terimini sözlü edebiyat incelemesini ifade eden bir terim olarak kabul etmek oldukça zordur.

“Karşılaştırmalı edebiyat” terimine yüklenen ikinci anlam, iki veya daha fazla edebiyat arasında ilişkilerin incelenmesi şeklindedir. Uygulamada “mukayeseli edebiyat” terimi ilk olarak belirli sahaları ve problemleri kapsamıştır. Özellikle sözlü edebiyatın, mesela, halk hikâyelerinin konularının, yayılmalarının, bunların nasıl ve ne zaman yüksek ve artistik edebiyat haline geldiğinin araştırılması “mukayeseli edebiyat”ın alanına girer şeklinde bir anlayış söz konusudur (Wellek-Warren 1983).

Bu okul daha çok Fransa'da “Revue Litterature Comparee” dergisinin etrafında toplanan ve başlarında Fernand Baldensperger'in bulunduğu bir grubun fikirlerinden oluşmaktadır. Bu okulda, bir yazarın etkisi ve şöhretinin diğer yazarlar ve ülkelerdeki durumu karşılaştırılmaktadır. Bu konuda aktarma görevi yapan çok değişik etkenleri yabancı yazarın içinde bulunduğu özel atmosferi ve edebî durumu inceler.

Ancak bu görüş ve anlayış da kısa sürede önemli eleştirilere uğradı. Millî edebiyatlar bir bütün olarak ele alınmazsa, sadece edebiyatlar veya edebiyatçılar arasındaki mukayeseler, kaynaklar, tesirler ve yazarların şöhretleri vb konuları incelerse, edebiyat dışı meselelere kaymak gibi bir tehlike söz konusudur. Söz gelimi büyük bir sanat eserinin, ikinci sınıf bir tercüme veya taklidini incelemek veya sanat eserini etkileyen daha eski başka bir eseri veya şekli incelemek gibi edebiyatın dışındaki konulara ağırlık vermesi söz konusu olabilmektedir.

² İnci Enginün, **Mukayeseli Edebiyat**, Dergah Yayınları, İstanbul 1992.

³ Gürel Aytaç, **Karşılaştırmalı Edebiyat**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001; A. M. Rousseau, Pichois, **Karşılaştırmalı Edebiyat**, MEB yayınevi, İstanbul 1994.

⁴ R. Wellek ve A. Warren, **age**, s. 21.

Üçüncü anlayış ise “mukayeseli edebiyat”ı dünya edebiyatı, genel ve evrensel edebiyatı kapsayan en geniş anlamda edebiyat incelemesi olarak almaktadır. Burada büyük güçlükler vardır. Goethe, inceleme alanı olarak “Weltliteratur” terimini kullanmakta ve bununla “dünya edebiyatı”nı, bir bütün olarak “evrensel edebiyat”ı kastetmektedir. Bütün dünya edebiyatının bir gün tek bir edebiyat haline geleceğini belirtmek üzere kullanılmış olan bu terimle başlangıçta edebiyatın beş kıtada incelenmesi gerektiği anlaşılmış ve zorluk da bu anlayıştan çıkmıştır. Halbuki bu son anlayış, bütün edebiyatların tek bir edebiyat haline geleceği, büyük bir bütün içinde her milletin kendine ait bir bölümü icra edeceği bir orkestra olacağı idealidir. Ben kolay anlaşılınsın diye, portakal benzetmesi yapacağım. Nasıl bir portakal kabuğu içinde tek parça, kabuk soyulunca dilimlerin her biri yine kendine göre bir bütünlük teşkil ediyorsa, evrensel edebiyat portakal, millî edebiyatlar ise dilimler mertebesindedirler. Dilimler hem birbirleriyle hem de bütünle ilişkilidir.

Son yıllarda Fransa'da Paul Van Tieghem, mukayeseli edebiyatı, iki veya daha çok edebiyat arasındaki münasebetleri genel edebiyatı da millî sınırları aşan edebî şekil ve arayanları inceler şeklinde tarif etmiştir. Ancak, bir yazarın yabancı ülkelerdeki tesiri ile ürün itibarı arasında tam bir ayırım nasıl yapılacaktır? Mesela, Nizami Gencevî ile mesnevi türü arasında nasıl bir ayırım yapılacaktır? Nizami'nin Fars edebiyatına tesirini mukayeseli edebiyat, onun mesnevisinin Türk ve Fars edebiyatlarındaki durumunu genel edebiyat mı inceleyecektir? Böyle bir inceleme yapmak bilimsel olarak mümkün müdür?

Evrensel edebiyat tarihi, bütün zorluklarına rağmen, edebiyatı bir bütün olarak ele almakta, gelişmesini ve yayılmasını, dil farklarını dikkate almadan incelemektedir. Bütün edebiyat tarihini kapsayan çok geniş bir sahada dil gruplarına dayanan bölünmeler olacaktır. Meselâ, Avrupa'da Latin, Alman ve Slav dil aileleri üç ayrı grup teşkil etmektedir. Bu durum Türk lehçeleri için de geçerlidir.

Temaların, şekillerin ve edebi türlerin tarihçesi bütün milletlere ait bir tarihtir.

Görüldüğü gibi, çok kısa olarak özetlemeye çalıştığım mukayeseli edebiyat teriminin bir alt grubunu da mukayeseli folklor ve halk edebiyatı teşkil etmektedir. Türkiye'de ve dünyada ismi konmasa bile, bu konuda epeyce çalışmanın yapıldığını bilmekteyiz.

Dünyada bu konudaki çalışmaların başlama tarihi de aynen mukayeseli edebiyatta olduğu gibi XIX. yüzyılın ilk çeyreği içindedir. Grimm Kardeşler (Jacop ve Wilhelm), önce Alman diyalektolojisi üzerinde derleme yaparlarken Alman masallarını ve kahramanlık şarkılarını da derlediler. Bu şarkılardan bir kısmının diğer kuzey ülkelerinde de bulunduğunu görünce buralardan derlenen metinlerle Almanca metinlerin mukayeselerini yaptılar ve bilim âleminde “mitolojik görüş” adı verilen bir görüş ile açıklamalar getirdiler.⁵ Bu görüş “Mitik dönemde akraba olan kavimlerin halk yaratmaları da benzer olur” şeklinde ifade edildi. Bu görüş daha sonra Avrupa'da kavimlerin akrabalarını arama ve yoğun bir derleme yapma kampanyasına dönüştü. Macaristan ve Finlandiya'da Türkoloji çalışmalarının başlamasını da bu teoriye borçluyuz. Bu iki ülkenin bilim adamları kendi kimliklerini ve akrabalarını ararken bize rastladılar. Araştırmalarını yayımladıkları Macaristan'da “Ungarische Revue” ve Finlandiya'da “Finno Ougrienne” gibi dergilerle bilim dünyasına büyük katkılar sağladılar. Hatta Türkolojinin ilk temellerini attılar.

Yukarıda sözü edilen Grimm Kardeşlerin çalışmalarına açıklayıcı notlar koyan Bolte ve Polivka, Finli Antti Aarne, belli başlı Avrupa ülkelerinin masal tiplerini belirleyen çalışmalar yaptılar.⁶ Daha sonra bu çalışma genişletildi ve Stith Thompson'un da katılmasıyla, “The Types of the Folktale” adlı mukayeseli tip çalışması ortaya konuldu. Aynı ekip daha sonra dünya masallarının motiflerini karşılaştıran “Motif Index of Folk-Life Literature” adıyla 6 ciltlik dev eser ortaya çıkardılar ve yaptıkları karşılaştırmalarla folklorun hem teorisini hem de metodolojisini ortaya koydular.⁷

⁵ Johannes Bolte ve Georg Polivka, **Anmerkungen zu den Kinder-und Hausmärchen der Bruder Grimm**, 3 vols, Leibzig 1913-1932.

⁶ Antti Aarne, **Verzeichnis der Marchentypen** FFC, No: 74, Helsinki 1928.

⁷ Stith Thompson, **Motif Index of Folk Literature**, 6 vols, Copenhagen and Bloomington 1955-1958.

Kaarle Krohn, bu yapılanların yanı sıra folklor araştırmalarının ilkelerini ortaya koyan, ünlü “karşılaştırmalı metod”un (Fin Metodu-Tarih Coğrafya Metodu) açıklamasını yaptı. Bu eser tarafımızdan Türkçeye de çevrildi.⁸

Karşılaştırmalı folklor uzmanı, “Fin-Tarih Coğrafya Yöntemi”yle karmaşık bir halk masalının tarihini, bir türkünün veya başka bir folklor ürününün konusunu yeniden kurmaya çalışır. Örnek olarak aldığımız bir masalı herhangi bir önyargı olmadan inceleyerek, halk masalının kökeni ve anlamı hakkında üstünkörü genellemelere engel olmak üzere düzenler. Karşılaştırmalı folklor, aslında bir teori olmaktan çok, bir yöntem sorunu ile uğraşmaktadır. Belli teorik varsayımlar üzerine kurulu olması bu yöntem anlayışının tartışılmasına sebep olmuştur.

Fin metodunda araştırmacı, sözlü masalların kökü ve yayılışı üzerindeki ihtimallerden birini seçmek durumundadır. Yüzlerce çeşitlemeden (varyant) kurulu olan masal bir yerde ve zamanda şuurlu bir buluştan kaynaklanmış olmalıdır. Sonra bu masal gittikçe genişleyen yaylar çizerek oluşum noktasından uzaklaşır ve değişik yolculuk yaparak yayılır.

Karşılaştırmalı folklor anlayışı dalga benzeri bu yayılmanın ticaret ve yolculuklarla yazılı ve basılı metinlerle olduğunu da kabul etmektedir. Karşılaştırmalı folklor (bizim alanımızda buna Fin yöntemi demek alışkanlığı vardır); karmaşık masalların değişik çıkışlı ve birbirinden bağımsız uydurulmalarını, rüya veya tören kaynaklı veya astral olayları gözlemenin, ilkel düşünüşün veya çocukluk dönemine ait bastırılmış fantezilerin ifadesi olduğu görüşlerini reddetmektedir. Aynı şekilde masalların dilbilimi ve kültür duvarlarını aşamayacağını iddia eden yayılmacı karşıtı (Anti-diffusionist) görüşleri de kabul etmez.

Bunlar üzerine yapılan tek konu çalışmalarıyla ortaya çıkan kanıtlar şu sonuçları vermektedir.

“a) Belli masal ve türküler (folklor konuları) dil duvarlarını kolayca geçer.

b) Folklorik ürünler daha fazla gelişmiş toplumlardan az gelişmiş olanlara doğru geçer.”

XV. ve XVI. yüzyıllarda Avrupalı yayılmacılar, Amerika kıtasına, Afrika ve Avustralya'ya çeşitli halk yaratmalarını götürdüler. Ancak hiçbir Avrupa köyünde Afrika veya Amerika'dan masal bulunmamaktadır. O halde, yaygınlaşmış halk masallarının asıl kaynağı Hindistan ve Batı Avrupa'dır. Anadolu ve Avrupa'nın öteki bölgeleri ikinci yayılma merkezleridir, diyerek folklorun kaynağı hakkında da fikir ileri sürmüş oldular.

Fin yöntemi, ya da karşılaştırmalı folklor yöntemi, folklorcuya önemli zorunluluklar yükler. Bunların başında bir ürünün yüzlerce varyantı arasından birini seçme zorunluluğu gelmektedir. Bu seçim nasıl ve hangi ölçülere göre yapılacaktır? Bu da ayrı bir zorluk demektir.

Karşılaştırmalı folklor, aslında bir teori olmaktan çok bir yöntem sorunu ile uğraşmaktadır. Folklor uzmanı yüzlerce masal varyantı arasından birini seçmek zorundadır. Bu seçim; derlemelerin, folklor arşivlerinin ve edebiyatta toplanan bilgilerin ışığında yapılacaktır. Asıl olay örgüsünün özellikleri ve belli ortak noktaların analizi her özelliğin bir bölgedeki tekrarlanma sıklığı bir tablo üzerinde gösterilecek, coğrafi dağılım haritalanacak, konunun en eski özellikleri araştırılıp sonuca ulaşılabilecektir.

Bu sonuca ulaşırken yoğunlaşma (compression), eleme ve derinliğine inme (elaboration) ve yer değiştirme (substitution) gibi sözlü geçişlerin belli başlı kuralları kullanılacaktır. Yorumcu bir çalışma sonucu zengin delillere ulaşır ve bütün varyantların çıkış noktası ve kaynaklandığı farz edilen “ur-form” denen “çekirdek şekli” yakalar ve bu çekirdeğin coğrafi çıkış noktası, yolculuğun tarihi yolu ve yönü belirlenir. Görüldüğü gibi bu yöntem son derece karmaşık ve zor bir çalışma gerektiren bir yöntemdir. Bu konudaki Archer Taylor'un “Folklor İncelemelerinde Fin Metodu” konulu incelemesinde çok orijinal örnekler bulunmaktadır.⁹

Bugün Fin okulu ya da Fin yöntemi, halkbiliminde en etkili güçtür. Ancak Albert Wesselskiy (öl. 1939) masalın yayılması sırasında edebi çeşitlemelerin büyük etkisi olduğunu, öyle ki bu durumun sözlü yayılmayı geçersiz hale getirebileceği tezini ileri sürmüştür.

⁸ J. Krohn ve Kaarle Krohn, **Halk Bilimi Yöntemi**, Çev: Gürsel İçöz, Haz: Fikret Türkmen, TDK, Ankara 1996.

⁹ Archer Taylor, **Precursors of The Finish Method of Folklore Study**, Modern Philology, 25, 1928.

Bütün bu çalışmalar “Karşılaştırmalı Folklor” yaklaşımının en tanınmış temsilcilerinden Stith Thompson, yöntemi eleştirenlere karşı yöntemin doğruluğunu göstermek üzere bir deneme yapmaya girişmiştir. “Yıldız Koca Masalı”nın Kuzey Amerika yerli kabileleri ile sınırlı olmak şartıyla dalga dalga yayılışını incelemek üzere bir deneme yaptı. Metinde özel anlamlar, din ve mitolojiye ait izler Thompson’u hiç ilgilendirmedir. Aynı konu ile A. Wesselskiy de ilgilendi. Bazı anlatıcılar, geleneksel türlerin yayılmasıyla görevlendirildiler. Daha sonra kırk kadar kabileden seksen altı çeşitleme (varyant) derlendi, bütün bu çeşitlemelerin incelenmesiyle anlatımın XVIII. yüzyıldan önce kaynaklandığı sonucuna vardılar.¹⁰

Fin tek konu çalışması, dar bir alana kapanmayan, çok emek gerektiren ayrıntılı bir açıklama olarak tanımlanabilir. Ancak şu yönleriyle tenkit edilmektedir:

Stilin, sanatkârlığın, yaratma ve değişimin esrarlı yanlarının, ulusal kültürlerin etkilerinin toplumsal ve bireysel yeteneğin, tabloların, konu özetlerinin, epizotların arasında yeri yoktur. Bu alanlar öteki folklor uzmanlarına bırakılmıştır.

Türk folklorunda karşılaştırmalı folklor yöntemi çalışmalarına gelince bunu iki başlık altında incelemenin daha doğru olacağını düşünüyoruz.

1. Türk folklor konuları üzerinde yabancı bilim adamlarınca yapılan çalışmalar.
2. Türk bilim adamlarınca yapılan çalışmalar.

1. gruba giren çalışmaların ilki, Türk halkbiliminin büyük emektarı Ignoce Kunoş’a aittir.¹¹ Kunoş özellikle Küçük Asya halk romanları üzerinde ilk karşılaştırmaları yaptı. Daha sonra batılı, özellikle de Alman ve Macar bilim adamlarının Türk folkloru ve halk edebiyatı ile ilgili çalışmalarının hız kazandığı görülür. Georg Jacob, 1900 yılında “Türk Halk Edebiyatı” adlı eserini yayımlar.¹²

Daha sonraki yıllarda makaleler halinde karşılaştırmalı folklor konulan üzerinde çalışmalar çoğalır.¹³

Karşılaştırma yaklaşımı esas olarak Hans-Auguste Fischer ve Otto Spies’in çalışmalarında halk hikâyeleri üzerinde görülür.¹⁴ Fischer, Şah İsmail hikâyesi üzerinde ,Otto Spies ise “Türk Halk Kitapları” adını verdiği halk hikâyeleri üzerinde pek çok konu ve motifi değişik kültürlerdeki durumlarıyla karşılaştırdılar.¹⁵

Aynı araştırmacı 1939’da “Şarka Ait İki Halk Aşk Hikâyesi” başlığı ile FFC’de yayımladığı makalesinde, Türk halk hikâyeleri ile Hint hikâyelerini karşılaştırır.¹⁶ Daha sonra Türk folklorunun değişik konuları da karşılaştırmalı yaklaşımla incelendi.

Masallar üzerinde W. Eberhard-Pertev Nailî Boratav’ın hazırladıktan ve bilim âleminde TTV diye bilinen “Typen Türkische Volksmärchen” ile Türk masallarının tipolojisi yapıldı ve dünya masalları ile karşılaştırma imkanı doğdu.¹⁷

Türk bilmecelelerinin, Türk dünyasındaki varyantlarını da kullanarak mükemmel bir çalışma yapan İlhan Başgöz ve Andreas Tietze, çalışmalarını “Bilmece: A Corpus Of Turkish Riddles” adıyla yayımladılar.¹⁸

2. Türk bilim adamları tarafından yapılan çalışmalar, P. Naili Boratav’ın halk hikâyeleri üzerindeki pek çok probleme temas eden “Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği” kitabı ile ilk adımlar atılır.¹⁹ Problemlerin bazıları, masallar ve dünyadaki başka milletlerin halk yaratmaları ile karşılaştırılır.

¹⁰ R. M. Dorson, *Günümüz Folklor Kuramları*, Çev: Nermin Ulutaş, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir 1984.

¹¹ Ignace Kunos, *Türkischer Volksromane in Klein-Asien*, Ugarische Revue, Budapeşte 1892-1893, s. 12-13.

¹² Georg Jakob, *Türkische Volksliteratur*, Berlin 1900.

¹³ L. Szamatolsky, *Aus Türkischen Volks und Kunstdichtung*, Berlin 1913.

¹⁴ H. Fischer ve H. August, *Schah Ismail und Gülizar*, Ein Türkischen Volksroman, Leipzig 1929.

¹⁵ Otto Spies, *Türkischer Volksbucher*, Leipzig 1929, Çev: Behçet Gönül, Türk Halk Kitapları, İstanbul 1941.

¹⁶ Otto Spies, *Zwei Volkstumliche Liebesgeschichten aus dem Orient*, FFC, 127, Helsinki 1939.

¹⁷ W. Eberhard ve P. N. Boratav, *Typen Türkische Volksmärchen*, Wiesbaden 1951.

¹⁸ İlhan Başgöz ve A. Tietze, *Bilmece. A Corpus of Turkish Riddles*, Uni. of California Press, Berkeley-Los Angeles, Londra 1973.

Fikret Türkmen'in “Âşık Garip Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma” adlı doktora çalışmasında, mukayese metodu müstakil olarak ilk defa kullanılmış ve Âşık Garip Hikâyesinin değişik ülkelerdeki varyantlarındaki epizotlar karşılaştırılmış ve motiflerin karşılaştırılmalı analizleri yapılmıştır. Halk hikâyelerimiz için tek konu araştırmalarında, Karşılaştırılmalı Folklor Metodu ilk defa kullanılmış oldu. Daha sonra bu metot pek çok genç bilim adamı tarafından geliştirilerek kullanıldı.²⁰ Aynı araştırmacının Tahir ile Zühre Hikâyesi²¹ ile Ali Duymaz'ın Kerem ile Aslı, Saim Sakaoğlu ve Ali Duymaz'ın birlikte hazırladıkları Hurşit ile Mahmihi Hikâyesi vb. eserler peşpeşe yayımlandı.

Türk masallarıyla ilgili olarak da Atatürk Üniversitesi merkezli çalışmalar son derece başarılı örnekler verdiler.

Saim Sakaoğlu “Gümüşhane Masalları”,²² Bilge Seyidoğlu “Erzurum Masalları”nda²³ Stith Thompson'un Motif Index'indeki yöntemi kullanarak uluslararası boyut kazandırdılar.

Umay Günay, Propp'un “morfolojik metodu”nu “Elazığ Masalları”²⁴ adlı çalışmasında kullandı ve bu masalların fonksiyonlarını uluslararası peri masallarıyla karşılaştırdı.

A. Ali Arslan, bir adım daha ilerleyerek Kars'tan derlenen 30 masalı “Kuzey-Doğu Anadolu (Kars) Türk ve Kuzey Britanya Halk Edebiyatlarında Masallar”²⁵ adı ile inceledi ve masalları konu bakımından da karşılaştırdı.

Türk dünyasında da bu tür çalışmaların uzun süreden beri yapıldığını biliyoruz, ancak konumuz itibarıyla bu çalışmalar hakkında geniş bilgi vermek imkânımız olmadığı için Azerbaycan'daki Mirali Seyidov'un “Azerbaycan-Ermeni Edebi Elageleri” (1976), Ekber Yerevanlı'nın “Ermeni-Azerbaycan Şifahî Halg Elageleri” (1958), Azad Nebiyev'in Azerbaycan Özbek Folklor Elageleri” (1978) adlı çalışmalarını misal olarak gösterebiliriz.

Sonuç olarak, mukayeseli edebiyatta olduğu gibi mukayeseli folklor ve mukayeseli halk edebiyatı çalışmaları da pek çok zorluklarla doludur. Ancak Türklerin dünya kültürüne katkılarını anlamamız ve anlatabilmemiz için zor da olsa bu yolda çalışmalara devam etmek durumundayız.

¹⁹ P. Naili Boratav, **Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği**, Ankara 1946.

²⁰ Fikret Türkmen, **Âşık Garip Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma**, Ankara 1974.

²¹ Fikret Türkmen, **Tahir ile Zühre**, Ankara 1998.

²² Saim Sakaoğlu, **Gümüşhane Masalları**, Ankara 1973.

²³ Bilge Seyidoğlu, **Erzurum Masalları**, Ankara 1975.

²⁴ Umay Günay, **Elazığ Masalları**, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 1975.

²⁵ Ahmet Ali Aslan, **Kuzey-Doğu Anadolu (Kars) Türk ve Kuzey Britanya Halk Edebiyatlarında Masallar**, Ankara 1998.